

Innsteget i det som en gang var «neste årtusen» kaster nytt lys over tradisjonsrik diakoni – kirkens innsats for mennesker i nød. Hvilke dilemmaer avdekkes? Hvor skal diakonien søke seg?

Temaet belyses fra tre ulike vinkler i dette nummeret av Steg.

Fire veivisere til en fornyet diakoni

Kirkens diakoni i Norge er en tradisjonsrik størrelse. De diakonale institusjonene har sitt virke innenfor velprøvde modeller; menighetsdiakonien begynner å få sine. De vante formene har mange sterke sider, men åpenbarer også svakheter.

Islolasjon: Institusjonsdiakonien er ofte blitt så spesialisert omkring bestemte oppgaver og samtidig gjort seg så avhengig av offentlige midler, at kontakten med kirke og diakonal virksomhet for øvrig er blitt minimalisert.

Låst i velferdsapparatet? I iveren etter å tilpasse seg velferdsstatens tankegang er både organisering, faglighet og språk blitt formet i modernitetens visjon om et veltilpasset og velfungerende samfunn. Når så dette samfunnet forvitret, blir de diakonale institusjonene hjelpeløse ofre for kravene om effektivisering og økonomisk bærekraft. De føler seg sviktet, både av privatiseringskåte politikere og av kommunale byråkrater som er mest opptatt av å sikre driften til egne virksomheter.

Foreldet «nøytralitet»: I tillegg har de diakonale institusjonene ikke så lett for å bryte ut av kravene til livssynsnøytralitet som slo så sterkt inn på 1970-tallet. Mens det i samfunnet ellers er en økende åpenhet om religiøse spørsmål, finnes det fortsatt stor usikkerhet i

mange diakonale institusjoner om hvordan tro og fag skal kunne omgå hverandre på en konstruktiv måte.

Fanget i det gode selskap? Også menighetsdiakonien står overfor komplekse utfordringer. Fordi den er rotfestet i lokalmenigheten, vil den naturlig bli preget av de vanlige kirkegjengernes livsstil. Når det i de fleste tilfeller vil si middelklassens vaner og problemer, kan det gjøre diakonien fjern fra de vanskeligst stilte og fra dem som har havnet utenfor det gode selskap. Det behøver ikke å være slik, og heldigvis er det mange tilfeller på det motsatte. Men det kreves styrke og overbevisning av en diakon å gå utenfor menighetens egne sirkler og samtidig framstille dette som menighetens diakoni.

En ny modell for diakonien?

Det trenges et solid dugnadsarbeid med kreativ innsats fra et bredt mangfold av aktører på den diakonale arena i arbeidet for å utvikle en ny modell for diakonien. På den ene side er det viktig å ha med erfaringer fra tidligere modeller. Til erfaringsarsenalet hører også innspill fra internasjonal diakoni. På mange måter kan diakonal praksis slik vi kjenner den fra Afrika og Latin-Amerika gi viktige impulser til nytenkning hos oss. ▶

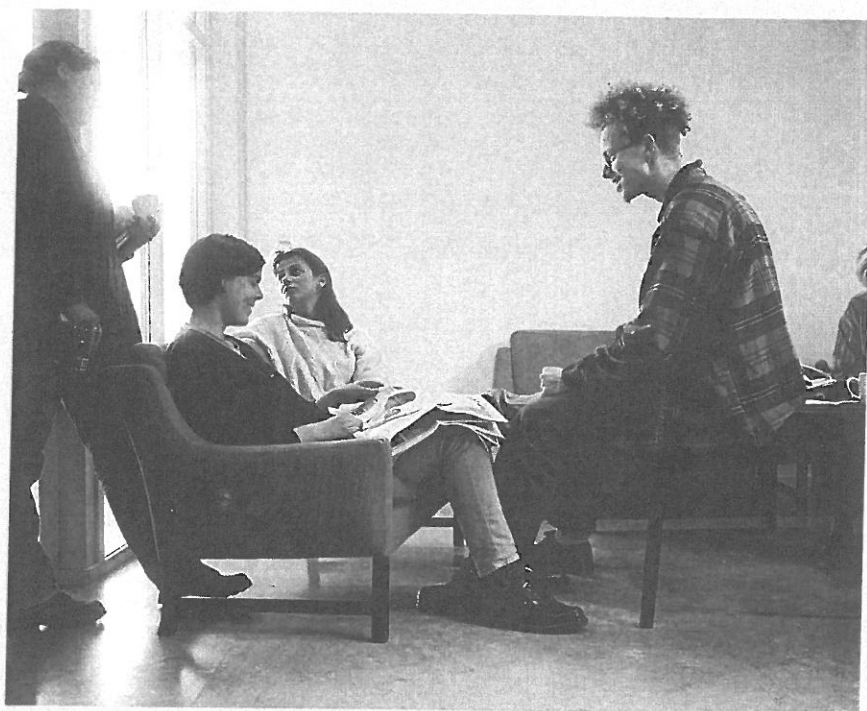

De diakonale institusjonene henger delvis fast i 1970-tallets sterke krav om livssynsnøytralitet, sier Kjell Nordstokke.

- På den annen side er det mulig å gi noen antydninger om hva som kan kjennetegne en slik ny modell. Jeg vil forsøke å gi noen slike antydninger:

Veiviser 1: Nytt blikk

Et nytt blikk på virkeligheten. Det har vært hevdet at diakonale institusjoner i altfor stor grad har tilpasset seg betingelser gitt av offentlige myndigheter. På den måten har de bekreftet det moderne velferdssamfunnets forståelse av behandling og innordning. Mange har savnet en kritisk holdning og mot til å fremme egenart. Med de samfunnsendringer vi nå er inne i, er det enda mer bruk for kritisk sans og evne til å feste blikket på det som er diakoniens egenartede oppgave.

Veiviser 2: Ny myndighet

En ny myndighet. Skal diakonien evne å være kritisk, må den også våge å ta til orde, og i noen sammenhenger til motmæle. Altfor ofte har diakonien vært taus. Kanskje har det å gjøre med tradisjonelle forestillinger om at diakoniens folk skal være ydmyke og lydige. I dag trengs en talfør diakoni. Som også kan opptre i profetrollen som forsvarer av svake og tilsidesatte. Det forutsetter språkbevissthet, for det finnes ord som myndiggjør og reiser opp, liksom det også finnes ord som bekrefter uverdighet og betydningsløshet. Det er forskjell på å gjøre noe for fattige og å gjøre noe med dem.

Veiviser 3: Nye aktører

Nye aktører. I tidligere diakonimodeller har det alltid vært tydelig hvem som er de diakonale aktørene. Det var diakonissene, diakonene og etter hvert de profesjonelle hjelpere. En negativ følge av dette er at det ble satt et skille mellom hjelpere på den ene side og de som ble hjulpet på den annen. Dette virket både umyndiggjørende og passiviserende og det gav profesjonaliteten en for dominerende rolle. Nå ser vi en utvikling hvor begreper som delaktighet, brukermedvirkning og «empowerment» gir en ny rolle til dem som tidligere var passive objekt for andres omsorg og hjelp. Utfordringen til diakonien er å gå enda et skritt videre og la mennesker som er tilsidesatt og brakt til taushet få en hovedrolle i felles innsats for å få til endring av uverdige levekår. I sorggrupper forvandles mennesker som er blitt trøstet til å bli troverdige trøstere. I arbeidet med rusmisbrukere er det avgjørende at den som er kommet i denne situasjonen blir subjekt og hovedrolleinnhaver i kampen for et verdig liv. Ved en diakonvigsling for en tid siden deltok en psykisk utviklingshemmet i handlingen ved alteret. Det tydeliggjør bildet av det kristne fellesskapet som et levende legeme, hvor alle er handlende subjekt og nødvendige for at legemet skal ha liv. Å våge å gå videre langs denne linjen, kan ha uventede og drastiske konsekvenser. Men for diakonien er det særlig viktig å bidra til at mennesker som er i vanskelige livssituasjoner gis plass, som verdifulle subjekt med ansikt og evner.

Veiviser 4: Nye modeller

Fornyede strukturer. Måten diakonien er organisert på i dag, er i hovedsak betinget av tidligere tiders modeller. Det har gjort at vi har fått et altfor markant skille mellom institusjonsdiakoni og menighetsdiakoni. Etter min oppfatning har det ført til at diakonien er blitt for fragmentert og for bestemt av de organisatoriske rammene den opererer innenfor. Dette begrenser både mobilitet og samhandling. Det er derfor bruk for nye modeller som bringer ulike aktører sammen og som bedre fastholder forbindelsen mellom den alminnelige diakoni, den diakoni som er organisert med basis i lokalmenigheten og den spesialiserte diakoni som skjer i regi av diakonale institusjoner.

Arbeidet med å finne nye modeller for den diakonien endrer ikke utgangspunkt og mål. Fortsatt er det kristne menneskesynet og visjonen om det gode samfunn grunnleggende verdier som må prege veivalg og metode.

Av Kjell Nordstokke

I den anglikanske kirken har «diakonen» lenge vært en slags hjelpeprest. - Men nå kryper det en annen skikkelse ut av prestehammen: En diakon som fokuserer kirkens innsats for mennesker i nød.

Meisler ut «den tydelige diakon»

Det er Corinne Smith (47), selv diakon og bosatt nær Oxford, som sier dette. - Her har det skjedd svært mye det siste tiåret i vår anglikanske kirke, Church of England. Mange oppdager nå diakonien som en distinkt, kirkelig oppgave - og som en gave til hele Guds folk. Den viser seg også å ha et stort potensiale som tverrkirkelig brobygger, sier Smith. Hun var i november på et ukelangt studieopphold ved Diakonhjemmet. Besøket var et ledd i et forskningsprosjekt ved Bishop Otter Centre i Chichester, der hun arbeider med forståelsen av diakontjenesten i Church of England. Smith fikk innblikk i ulike sider ved virksomheten ved Diakonhjemmet, og møtte en rekke norske diakoner og diakonarbeidere. - Meget inspirerende og tankevekkende, sier Smith om oppholdet. Møtene har både gitt gjenkjennelse og tydeliggjort forskjeller. I Church of England har «the deacon» tradisjonelt bare vært en toårig fase i presteutdanningen, en fase som kommer etter lengre tids teologistudier. Diakonen har fullmakter til å forrette ved dåp, vielse og begravelse - men ikke ved nattverd. «The deacon» har derfor ofte vært definert negativt: som en prest uten fulle rettigheter.

DIAKONISSER

Parallelt har man hatt en diakonisse-tradisjon, som ligger mer på den skandinaviske, med kvinner som var utdannet til kirkelig omsorgsarbeid. De anglikanske diakonissene fikk, på visse vilkår, adgang til å bli vigset som diakoner. Det skjedde først i 1987.

- Men da presteembedet så ble åpnet for kvinner i 1992, valgte svært mange av diakonissene å kvalifisere seg med videre studier til prestatjeneste. Det dreier seg om ikke mindre enn 1 000 diakonisser. De slo altså inn på den yrkesveien som var definert av den mannlige «deacon». Strukturene innbød ikke til noe annet, diakon-rollen opplevdes av mange som en karrieremessig blindvei, sier Smith.

De siste årene har mye forandret seg.

- Nå ser vi at stadig flere, både kvinner og menn, definerer seg som «diakoner som har tenkt å forbli det». Som meisler ut en definert rolle, nettopp som fokus for kirkens innsats med å yte omsorg og bygge fellesskap. Men hvor sterkt de oppmuntres og støttes i slike valg, varierer sterkt, bispedømmene imellom.

GUDSTJENESTE

Corinne Smith har selv studert teologi og er ordinert som «deacon», men har valgt å ikke sikte mot prestatitelen. Hun er ansatt som diakon i St. Helen's menighet i byen Abingdon, som med sine 30 000 innbyggere ligger i utkanten av universitetsbyen Oxford. Smith, som er gift med sin Paul og mor til tre, sier at hun «jevnt og trutt meisler ut sin nye yrkesrolle», i et spennende samarbeid med sin lokale prestekollega og sjef.

I gudstjenesten har hun oppgaver som tydeliggjør hva resten av tjenesten dreier seg om: - Når jeg forkynter, kan jeg utfordre det som skjer av sosial urett i byen vår. Når jeg før nattverden ber menigheten gi hverandre «et tegn på fred», fokuseres en annen oppgave: å hjelpe mennesker med deres brutte eller visne relasjoner. Og i utsendelsen utfordrer jeg dem til å «gå i fred, elske og tjene Herren». Det peker også på diakonens og diakoniens oppgave, å hjelpe mennesker å få klarhet i sin tjenende oppgave overfor andre, hvilke gaver de har og hvor de bør brukes.

TJENE, SOM JESUS

I korte trekk handler diakonrollen for Corinne Smith om å «skarpstille et oppdrag alle i kirken har»: å tjene, slik Jesus Kristus gjorde det. Denne tanken står også sentralt i et tverrkirkelig prosjekt som engasjerer Corinne Smith sterkt.

- Ikke mindre enn 14 ulike kirkesamfunn har sine kirker og menigheter i Abingdon. Det dreier seg om en bred vifte, fra de romersk katolske, til baptister og andre reformerte, samt vår anglikanske. Disse kirkene opptrer nå i et felles, diakonalt prosjekt under overskriften «Kirken i Abingdon». Kirkene har gått sammen om store, lokale utfordringer: Innsatsen for særlig utsatte, eldre mennesker - og det store antallet ensomme tilflyttere og arbeidsledige unge.

- Mange av disse har til felles at de ikke har noe sted på byen der de har råd til å møtes og være, sier Corinne Smith.

FOTO: ASLE FINNSETH

- I gudstjenesten - og den rollen jeg har der - skarpstilles diakoniens oppgave: å påtale urett, bygge fellesskap og hjelpe Guds folk å tjene sin neste, sier diakon Corinne Smith.

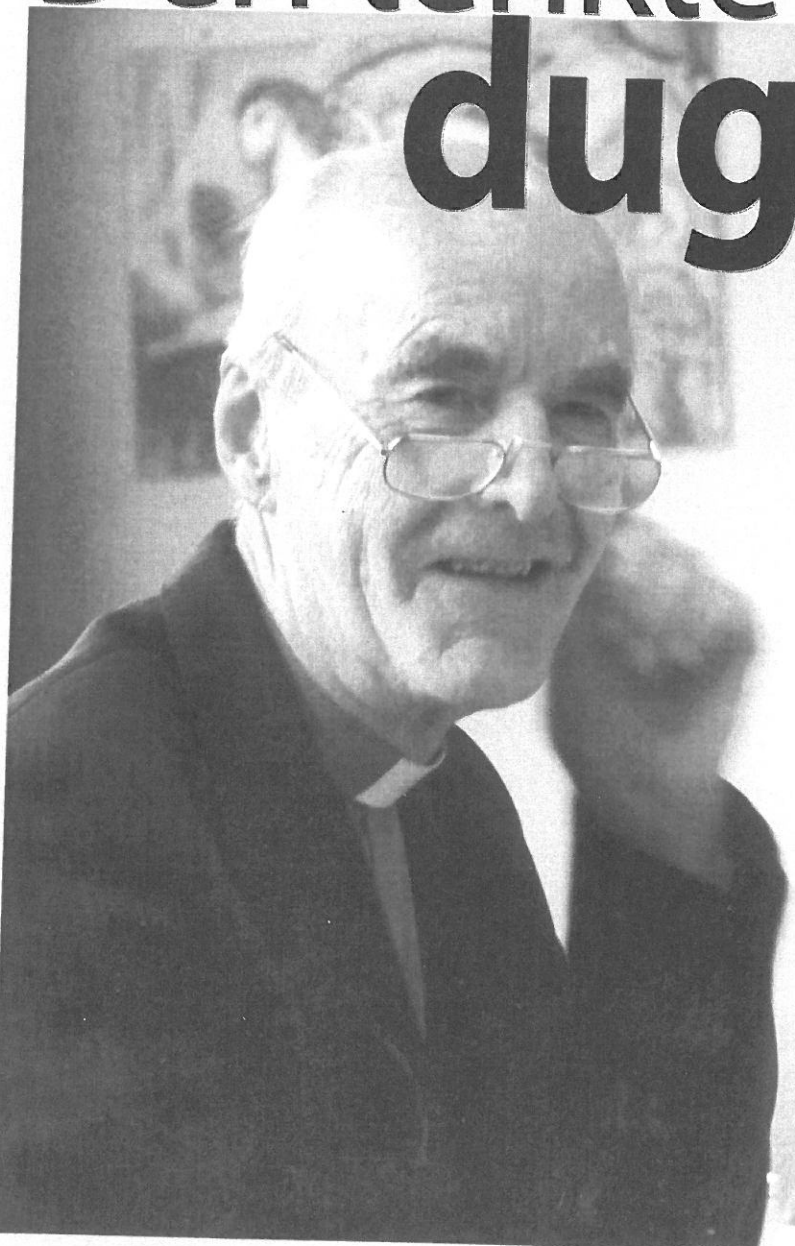
Av Asle Finnseth

Diakoni må aldri utelukkende bli handling. De andre språkene i troen må klinge med; kultens språk, det indre livets språk. Altså: Hånden må være forbundet med hjertet. Ellers kan den beste handling bli, nettopp, hjerteløs.

*Av Asle Finnseth
Steg, Linköping*

Biskop Martin Lönnebo:

Den tenkte Gud duger ikke

Biskop emeritus Martin Lönnebo kikker på meg over brilleglassene, mildt forbauset. For 69-åringen, som av enkelte i svensk kirkeliv omtales som et levende ikon, er mitt spørsmål lite aktuelt: Om det kirkelige omsorgsarbeidet kan bli så handlingsivrig, at det glemmer sitt utspring og sin tilhørighet?

Folkepensionisten Martin Lönnebos liv er da også et langt og sterkt stykke vekselbruk: Født i 1930, som en av åtte barn i et småbrukerhjem der armoden aldri sto langt unna husnovene, et barn av de store folkevekkelsene, av Sion-sangene og *bönhuset* og Evangeliska fosterlandsstiftelsen. Presteviet i 1954, på dispensasjon, fordi den formelle utdannelsen unggutten hadde var for provisorisk. Den intellektuelt skarpskodde studenten

” En tenkt Gud er svært vanlig.
Men han duger ikke. ”

tok sin teologiske doktorgrad som 34-åring, på en avhandling om Albert Schweitzer. Før tiden som biskop i Linköping hadde han rukket å være menighetsprest og fengselsprest - i nærkontakt med «alle de faderløse unge menn som fyller våre straffeanstalter». Han har ellers skapt seg et navn og en bred leserkrets som romanforfatter, han har gått i ørkenfedrenes og bønnekjempenes fotspor i Midt-Østen, og det så dristig at han holdt på

å tørste ihjel; han er formann for aktivistene i Svenska kyrkans miljövern, han har rukket å skrive lærde verker i religionsvitenskap, samt en rekke «åndelige treningsmanualer», og så mye, mye mer. Et overlevelseskurs i den svenske fjellheimen var for øvrig det han fikk i gave fra sin stab ved bispekontoret da han gikk av som biskop, i 1995.

Indre liv og ytre frodighet, bønnemystikk og radikal solidaritet, Lönnebo ser ikke motsetninger: – Bønn og handling støtter og utdyper hverandre, sier han til Steg. – Et menneske, som bare lar seg slynge utover, mot det ytre, blir livsfarlig. Et inntørket indre liv avler jordødeleggere, man blir gjerrig og grådig, man blir en forbruker av livet man har rundt seg, og i krisen har man ingen indre balanse. Da trer volden frem, advarer Lönnebo, med sin sjeldne kombinasjon av mildhet og fasthet.

MOT GUDS HJERTE

I heftet «Barmhjertighet och solidaritet», av Susanne Jansson og Hans-Erik Lindström, siteres Lönnebo med følgende poetiske formulering av dynamikken i det man kaller diakoni – kirkens innsats for mennesker i utsatte livssituasjoner. Diakonien beveger seg, sier Lönnebo, i en pendel: «Innover mot Guds hjerte, utover med Guds hender.»

– Det vil jo si, påpeker biskopen, – at diakonen og diakonien selv må løftes mot Guds hjerte. Altså: slik at diakonen kan erfare at man selv er et mål for Guds kjærlighet, ikke bare et redskap for den. Da blir det kristen diakoni.

”Diakonien svinger som en pendel: Innover mot Guds hjerte, utover med Guds hender.”

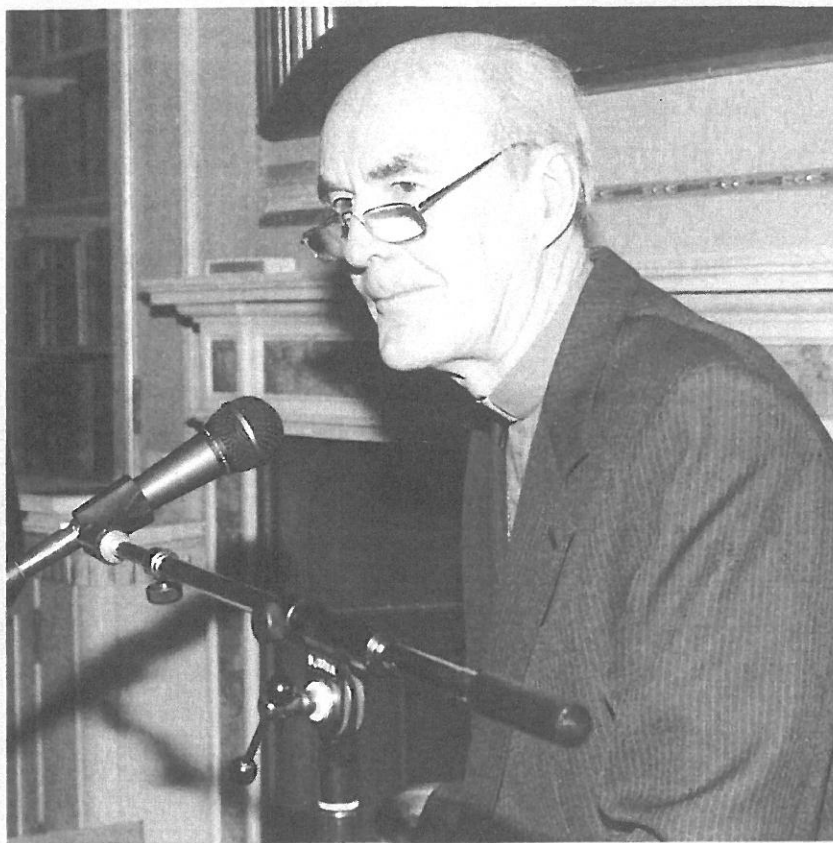
– Finnes det en ikke-kristen diakoni?

– Alt god gjerning er god gjerning. Men diakonien har sitt særpreg, sin nisje, om du vil, blant andre gode ting i verden. Den defineres ikke minst av helhetsspektivet, at den ikke skiller kropp fra sjel og ånd. Og selv om den gode gjerning gjerne retter seg mot kroppen, ber diakonien for alt det andre også, og løfter det mot Gud.

– Noen sier det smaker akademisk støv av dette med «diakoni».

– Ordet er vakkert, det. Og nødvendig. Kanskje støvet det hele litt ned på den mest teoretiserende tiden, på det «verdinøytrale» 60- og 70-tallet. Og kanskje opptrer diakonien, og da særlig institusjonsdiakonien, fortsatt i ganske gammeldage klær og former. Noen ganger kunne diakonien arte seg som et rent sekstiåtterprosjekt: Man skulle trene mennesker i å stille krav, øve kritikk. Det var i og for seg bra, men risikoen var at man bidro til den allmenne forvandlingen av mennesker til kravmaskiner. Slikt blir det forferdelige tilstander av, mennesker blir misfornøyde og bitre. Men den kritikken er langt fra like aktuell i dag.

– Hva har skjedd?

TJENESTE, NOE VAKKERT

– Jeg tror blant annet at kirken er i ferd med å gjenoppdage tjeneste som noe vakkert, noe å være stolt av. Den som lærer seg å tjene, i ordets friske forstand, er et lykkelig menneske.

– Og på den syke måten?

– Noen tjener for å herske, eller for å lette samvittigheten...

Martin Lönnebo tygger litt på påstandene, og legger til: – Så tror jeg kirken er i ferd med å gjenoppdage den viktige koblingen mellom *diakonia* og *koinonia*, mellom tjenesten for den som lider nød og det fellesskapet tjenesten bidrar til å bygge.

– Hva forstår du med det mange diakonale institusjoner, også Diakonhjemmet, omtaler som den «diakonale identitet»?

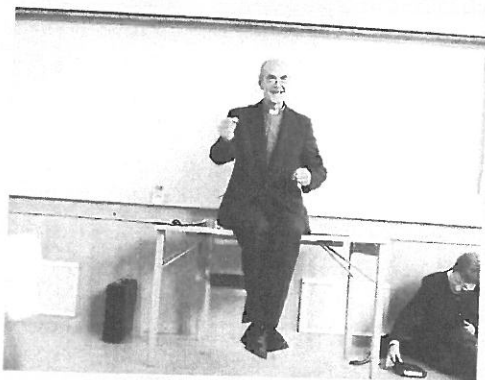
– Jeg er skeptisk til å forankre identiteten for sterkt til det man gjør, til handlingene.

– Hvorfor?

– Da låser man seg for sterkt til det ene av det jeg kaller for religionens fem språk. Hvis jeg får lov til å liste dem opp: *Erfaringens språk* – altså mystikkens og det indre livets språk. *Kultens språk*, knyttet til gudstjenesten og sakramentene. Så har du *handlingens språk*, som sier «bare gjøre, ikke tale». Disse tre er de viktigste språkene. I tillegg har du *symbolenes språk*, *lærens språk*, forsøkene på å sette opp begreper og gjerder – hjertet i saken ligger jo ikke her. Og til syvende og sist: Det jeg kaller *enhetens språk*, der alt det andre forenes. Det som er synd er at kultens språk, brødsbrytelsen, for eksempel, er blitt frikoplet fra handlingens – det vil si den selvsagte delingen av brød med dem som trenger det, også rent fysisk. I dag har det hele blitt så ritualisert at man må ta et kurs for å forstå sammenhengen.

DEN TENKTE GUD

- Hvor stiller kunnskapen i dette bildet?
- Tro er sjelens forening med Gud. Tro er ikke diskusjonene om Gud.
- Hva mener du nå?
- Gud er ikke i våre begreper om ham. Begrepene kan bare peke, eller negativt avgrense. Det er innholdet folk trenger i dag, og kunnskapen har en viss tendens til å stille seg i veien. En tenkt Gud er svært vanlig. Men han duger ikke. Vi som har mye kunnskap, må passe ekstra godt på, for den har en tendens til å gjøre oss oppblåste. Det er interessant, det som står om kjærligheten: Den blåser seg ikke opp.
- Men mystikken har også sine feller? Noen ender opp i en evig, verdensfravendt retreat?

- Joda, fallgrubene der. Selv har jeg hatt en tendens til å pendle mellom ytterpunktene her – og kjent stor, stor tilfredshet ved å være med og ta et tak i miljøkampen. Det blir en spennende dynamikk, der fjellene eller regnskogen fremstår som templer, der kampen for de ytre videnes økologi, møter det indre livets horisonter. Her ser jeg ikke motsetninger, bare sammenheng.

«ENKER» OG FARLØSE

- Hvor ser du de største utfordringene for kirkens diakoni i Sverige i dag?
- Jeg vil nevne to grupper: de ugifte mødrene og de farløse unge mennene. Jeg vet knapt om noen som har det så tøft som alenemammaene; de sliter seg ut, de blir isolerte, de sleper på enorme krav. Kan kirken gjøre noe her, gjør den noe viktig.
- Det høres nesten ut som det gamle, paulinske «enker og faderløse».
- Nei, enkelte enker får det jo mye bedre, de er jo ofte blitt kvitt et kors her i livet, sier Lönnebo med et bredt flir. – Men til alvoret: At så mange fedre er fraværende i sine barns liv, og ikke minst i sine sønners liv, er et stort, nasjonalt trauma. Det er disse guttene som fyller opp fengslene, som gir sine lærere nervesammenbrudd. Jeg møtte mange av dem i min tid som fengselsprest, og mange sa mye pent om sine mødre, men det vanket ikke en eneste som hadde noe godt å si om sin pappa. Kirken og diakonien må kanskje gi mer skikkelse til det gode som en far kan være.
- Hvordan da?

- Jeg har ikke noe program, bare tanker. Jeg tenker det er en utfordring ikke minst til modne, godt voksne menn, som ikke lar seg skremme av de voldsomme behovene man stiller seg overfor, og som kan ytre seg i aggresjon og i fortvilelse. Som våger å sette grenser, for å beskytte, som

stiller krav, men ikke over evne. Slik er jo – uten at man må hekte seg opp i det kjønnsmessige – vår Far i himmelen.

Prøvekjører ny u

Skrikende behov til tross: Antallet dannede hjelpepleiere er halvert de årene. Diakonhjemmet starter der med hjelpepleierutdanning på delt mars 2000.

Av Asle Finnseth

— **D**et handler om et prøveprosjekt år, med 30 plasser, sier primus for prosjektet, høgskolelektor Flåten Utne på Etter- og videreutdanningsavd (Diavett) ved Diakonhjemmets høgskolesenter. Plassene er allerede så godt som fylt opp, legger I Målgruppen for prosjektet er ufaglærte pleiemec re og ekstravakter over 25 år, som har minst tre å tid i yrket. Tanken er at utdanningen gis i samarbe deres nåværende arbeidsgivere, eventuelt med for om at arbeidsgiver kan legge inn en viss bindingst endt utdanning. Modellen er sterkt inspirert av c baserte, desentraliserte utdanningen i sykepleie ov som Diakonhjemmets sykepleierhøgskole har ha søkning til siden starten i november 1998. D hjemmet drev for øvrig en hjelpepleierskole i pe 1974 til 1996. Da satte nettopp Reform 94 en s for en ellers svært populær utdanning.

MYE ERFARING

– Det nye tilbudet er tiltenkt de godt voksne sliteri som i dag ikke har muligheter for å ta en utdanni passet den jobben de står midt oppe i – og har mass ring fra. Her er det et stort potensiale, som vi gje yte vårt bidrag til å utløse, sier Utne til Steg. Tiltaket er kommet i stand på anmodning fra en

Høgskolesenteret

Jon Eivind Kolberg (bile i gang med sin innsats som fessor II tilknyttet hel hovedfag, studieretning d ni, som Diakonhjemmets skole driver i samarbeid Universitetet i Oslo. Kolbe ellers tilknyttet Diakonh mets internasjonale Se (DiS), og har sosiale yte trygd og helsereformer sot særlige fagfelt.

Ved hovedfaget skal Kolberg gi sitt besyv med til sumvurderingen, samt undervise i helsepolitikk og

” At så mange fedre er fraværende i sine sønners liv, er et stort, nasjonalt trauma. ”